

I. ESTADÍSTICA I LEGISLACIÓ: CONSIDERACIONS PRÈVIES

Al llarg dels quinze anys que separen l'aprovació de la primera i la segona Llei d'estrangeria —de l'1 de juliol de 1985 a l'11 de gener de 2000—, el caràcter de les migracions internacionals i de l'assentament de població de nacionalitat estrangera a Catalunya ha canviat radicalment: s'hi ha produït un increment notable, se n'ha diversificat l'origen i se n'ha modificat substancialment l'estructura segons el sexe i l'edat. Les transformacions en la mateixa legislació, l'aplicació de la Llei i els criteris per enregistrar les persones immigrades durant aquest període han comportat que la nostra imatge estadística de la immigració i de la població de nacionalitat estrangera s'hagi vist alterada progressivament i no sempre de manera coherent, malgrat que aquests canvis hagin estat cada vegada menys bruscos. Davant aquest anòmal panorama, és obligat iniciar aquest resum fent un repàs —necessàriament breu— de les limitacions del registre estadístic per a l'estudi de les migracions i la població de nacionalitat estrangera, qüestió que caldrà no perdre de vista a l'hora de valorar-ne les conclusions.

1.1. Estadístiques sobre fluxos: l'estadística de variacions residencials

L'Estadística de variacions residencials (EVR), elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), recull les altes i les baixes residencials anuals enregistrades pels ajuntaments en els padrons municipals i constitueix una de les fonts bàsiques en l'anàlisi dels fluxos de la població de nacionalitat estrangera. Malgrat que presenta una riquesa d'informació considerable —amb l'avantatge afegit que la seva periodicitat anual li confereix un nivell d'actualització òptim— s'ha de tenir en compte que també planteja greus problemes pel que fa al registre, la qual cosa ens obliga a considerar els diferents valors com uns mínims dels moviments totals.

1.2. Estadístiques sobre estocs: permisos de residència i censos i padrons

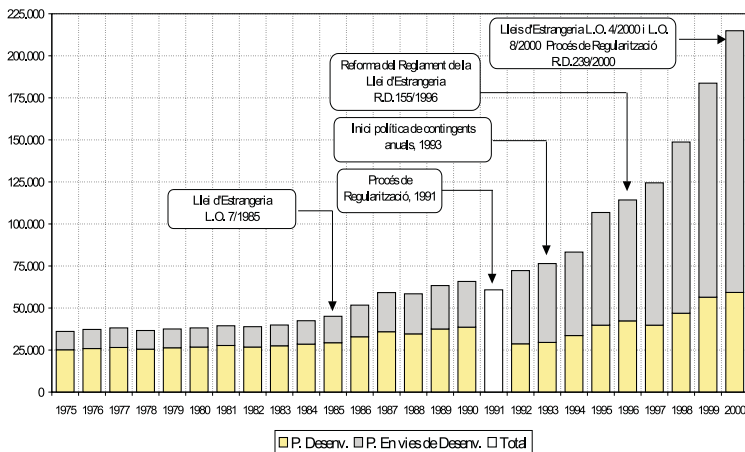
Les fonts bàsiques per a l'estudi dels estocs de població de nacionalitat estrangera són els permisos de residència, d'una banda, i els censos i els padrons, de l'altra. Es tracta de dos tipus de registres diferents que són gestionats també per institucions diferents. Els permisos de residència són atorgats per la Direcció General de la Policia, tenen un caràcter administratiu i es refereixen a les persones de nacionalitat estrangera que han sol·licitat i a les quals els ha estat

concedit aquest permís. Aquestes persones mantenen el permís en vigor la data de referència —el 31 de desembre de l'any corresponent—, el qual presenta una periodicitat anual. Els censos i els padrons, en canvi, tenen una finalitat estadística: recullen els individus que han emplenat el full censal o padronal al municipi de residència corresponent, independentment de si tenen el document administratiu que acredita la seva residència a l'Estat espanyol.

1.2.1. Permisos de residència

A més de l'inconvenient de no comptabilitzar les persones que no tenen permís de residència, al llarg del temps les sèries han experimentat variacions significatives que reflecteixen tant canvis en el criteri de recompte com en la incidència de les transformacions en la legislació.

Gràfic 1. Residents de nacionalitat estrangera a Catalunya. 1975-2000

Font: Anuario estadístico (INE), Anuario estadístico de extranjería (Comissió Interdepartamental d'Estrangeria) i dades extretes de la web de l'INE, diversos anys. Elaboració CED.

1.2.2. Censos i padrons

En general, el *Cens de població 1996* i el *Padró municipal d'habitants 1996* tampoc no enregistren la totalitat del col·lectiu i, per tant, no reflecteixen

de manera global la realitat de la població estrangera. No obstant això, ambdues fonts disposen d'un nivell informatiu acceptable tant des de la vessant sociodemogràfica com des de la vessant territorial. De fet, és a partir d'aquestes fonts que es pot reconstruir el nivell d'instrucció assolit per la població, la relació que manté amb l'activitat i, sobretot, l'estructura de les llars on resideix. Addicionalment, aquestes dades permeten relacionar la població jove de nacionalitat estrangera resident a Catalunya amb el total de població estrangera de cada nacionalitat i amb la població jove de nacionalitat espanyola.

Aquesta major riquesa informativa serà la que, en darrera instància, determinarà l'elecció de les fonts —i, més concretament, l'elecció de l'estadística de població del Padró municipal d'habitants 1996, elaborada per l'Institut d'Estadística de Catalunya—. Tanmateix, no volem deixar d'esmentar alguns inconvenients que els són intrínsecs: d'una banda, cal assenyalar la periodicitat de les fonts —quinquennal per al Padró municipal d'habitants 1996 i decennal per al Cens de població 1996— i el temps transcorregut entre l'operació censal o padronal i la disponibilitat de les dades —tot i que aquest estudi s'ha elaborat l'any 2000, les darreres dades disponibles corresponen a les del Padró de l'1 de maig de 1996.

2. ELS MOVIMENTS MIGRATORIS DURANT EL PERÍODE 1988-1997

Durant el període 1988-1997, Catalunya ha tingut un paper destacat respecte al conjunt de les comunitats autònomes a causa de l'elevat nivell de mobilitat migratòria protagonitzada pels joves. El gruix d'aquests moviments migratoris correspon a la mobilitat intermunicipal (76%), en detriment de les migracions procedents de la resta de l'Estat espanyol (20%), sobretot si considerem èpoques anteriors i l'increment creixent del pes dels fluxos procedents de l'estranger (4%).

De 1988 a 1997, es van enregistrar 24.052 moviments migratoris de joves estrangers amb destinació a un municipi de Catalunya, xifra que representa una tercera part de les altes del total de la població de nacionalitat no espanyola i un modest 5% de la mobilitat del total dels joves. Mentre que al principi del període aquestes altes només representaven el 2% del total d'altes juvenils, el darrer any enregistrarat van arribar a significar el 9%.

La mobilitat protagonitzada pels joves de nacionalitat estrangera —amb l'excepció dels fluxos provinents de l'estranger— constitueix un pes mínim

però significativament ascendent: durant la dècada esmentada, el 72,5% dels moviments de joves procedents de l'estranger el protagonitzen joves de nacionalitat estrangera, percentatge que ha representat el 2,4% de la mobilitat interna i l'1,7% de la mobilitat procedent de la resta de l'Estat espanyol.

Dels moviments migratoris enregistrats pels municipis catalans, 13.658 altes van ser sol·licitades per joves de nacionalitat estrangera procedents directament d'algun país estranger (57%), 1.633 per joves que venien d'un municipi de la resta de l'Estat espanyol (7%) i 8.761 van ser moviments interns entre municipis catalans (36%).

El moment en què es va observar una major mobilitat entre la població estrangera de 15 a 29 anys va ser l'any 1997, seguit de l'any 1992. En aquests dos anys també es va produir el nombre més elevat d'entrades directes des de l'exterior. Aquests màxims estadístics són l'efecte del procés de regularització de 1991 —que va incrementar les altes corresponents als joves regularitzats— i de la reforma del Reglament de la Llei d'estrangeria de 1996, els quals van provocar canvis en el calendari i el ritme de la immigració que quedarien reflectits un any més tard —amb l'augment generalitzat d'altes, però especialment les de sexe femení—. Sens dubte, el procés de regularització de l'any 2000 es traduirà al seu torn en un increment de les altes padronals que reflectiran les estadístiques de migracions dels anys 1999, 2000 i —probablement— 2001.

Els moviments l'origen dels quals és algun punt de la resta de l'Estat espanyol es poden considerar relativament reduïts, ja que cap dels anys estudiats no arriba a una desena part del total d'entrades. Aquesta dada confirma la idea del perfil dels migrants joves, que, majoritàriament, vénen a Catalunya sense fer escales residencials en altres comunitats autònomes —o que, en cas de fer-ne, les entenen com a transitòries i no generen el registre corresponent fins que arriben a Catalunya— i que, un cop instal·lats, es distribueixen pel territori i incrementen la mobilitat intermunicipal. La tendència a l'alça del nombre de desplaçaments en els tres àmbits analitzats detectada l'any 1997, com també l'important augment dels permisos de residència comptabilitzats en anys posteriors —sense obviar la presència d'un registre més eficaç—, fan preveure un creixement dels fluxos migratoris durant els propers anys, a banda dels resultats que generi la regularització de l'any 2000.

2.1. Fluxos procedents de l'estranger: vers la feminització?

Dins aquests moviments que semblen relativament moderats (el 4% de la mobilitat total), els joves estrangers en són els actors principals: si l'any 1988 la meitat del flux era degut a joves espanyols que retornaven a Catalunya, l'any 1997 el 82,5% dels joves eren de nacionalitat estrangera. Durant el període 1988-1997, de les 38.454 altes de població amb nacionalitat estrangera procedent directament de l'estranger, el 35,5% correspon al grup dels joves —població de 15 a 29 anys.

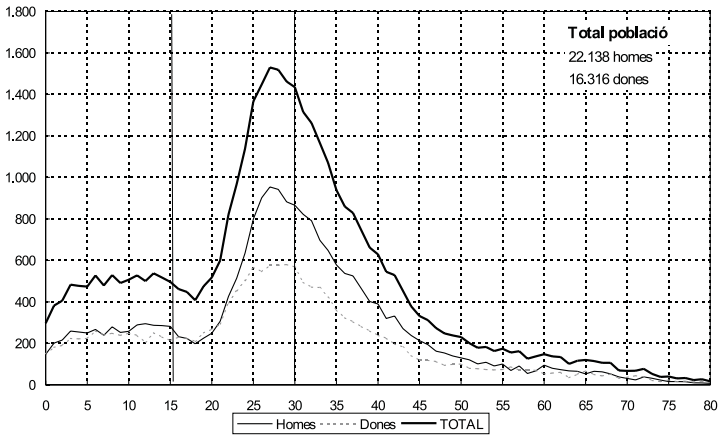
Segons el sexe, els homes són capdavanters en les migracions, però potser no tant com es podria suposar a priori: les 13.658 altes de la població de 15 a 29 anys es distribueixen en 7.771 nois (57%) i 5.887 noies, repartiment que és força similar al que trobem en el conjunt d'edats però que s'alterna de manera desigual segons la nacionalitat. No obstant això, constatem una creixent feminització de la immigració, fins i tot entre els col·lectius més masculinitzats —com l'africà—, deguda tant a l'increment del reagrupament familiar com a la creixent demanda del sector dels serveis.

Segons l'edat, observem que més del 50% de les 13.658 altes correspon als joves de 25 a 29 anys, el 30% correspon als joves de 20 a 24 anys, i el 17%, als joves 15 a 19 anys.

2.1.1. La diversitat segons la nacionalitat

El 49% de les altes provenia d'algun país africà; el 23%, d'un país europeu; el 22%, d'un país americà; i el 5%, d'un país asiàtic. Les 7.771 altes masculines es troben força concentrades entre els joves africans —i, més específicament, entre els joves marroquins— (61%), seguits a distància pels joves europeus i americans. Les 5.887 entrades femenines es reparteixen més equilibradament entre africanes (34%), americanes (32%) i europees (28%). Les joves americanes —i, en menor mesura, les europees— mostren un flux migratori major que els seus homòlegs masculins, en contraposició al cas dels moviments d'entrada de població africana i asiàtica.

Gràfic 2. Població de nacionalitat estrangera d'alta en municipis catalans procedent de fora de l'Estat espanyol. Edat a edat i per sexe. 1988-1997

Font: Estadística de variacions residencials 1988-1997 (INE). Elaboració CED.

En primer lloc, el corrent migratori de la població amb nacionalitat africana esdevé el més desequilibrat entre ambdós sexes. S'observa un predomini masculí en totes les edats, però sobretot a partir dels 19 anys. El perfil d'edat de les entrades femenines obeeix majoritàriament al procés de reagrupament familiar: es tracta principalment de menors o joves, segurament filles o dones dels migrants masculins que van venir anteriorment. En segon lloc, la immigració americana és predominantment femenina, també entre els més joves. El desequilibri observat en el cas africà també es produeix, malgrat que es dona en menor mesura i bàsicament entre la població de 16 a 45 anys. A diferència del corrent anterior —en què les entrades femenines es mantien pràcticament estables pel que fa a l'edat—, entre els homes de nacionalitat americana hi ha un increment considerable del flux a partir dels 22 anys. En tercer lloc, el flux migratori europeu presenta un perfil bastant homogeni segons el sexe, tot i que cal ressaltar un inici més precoç en l'edat de les dones que s'han desplaçat a Catalunya durant aquests anys. Finalment, les altes de persones de nacionalitat asiàtica mostren un traçat semblant segons el sexe, però s'hi observa un cert predomini masculí que es fa més evident a causa del menor volum del corrent migratori que prové d'aquest continent.

Per últim, convé destacar que els joves de nacionalitat marroquina han estat el principal flux d'entrada dels joves que han arribat a Catalunya directament de l'estranger (40%). A força distància d'aquest grup, l'ordre de les nacionalitats segons el nombre d'efectius és el següent: França (5%), el Perú, Alemanya i Gàmbia (aquests tres darrers països, al voltant del 4%).

2.1.2. L'evolució temporal

L'agregació de les dades del total del període amaga diferències evolutives anuals en les entrades i, principalment, el fenomen de la feminització. Al igual del que passava amb les altes, els joves provinents directament de l'estranger van entrar en major nombre l'any 1997. Tanmateix, l'anàlisi segons el sexe reflecteix entre els homes joves un corrent més significatiu l'any 1992, amb 1.486 entrades, seguit de l'any 1997, amb 1.273. Aquesta circumstància es deu a les entrades de la població de nacionalitat africana i, més concretament, als homes marroquins, que ja l'any 1991 —i sobretot l'any 1992— van produir un nombre molt significatiu d'altes en municipis catalans. D'altra banda, el flux d'entrada de les dones s'incrementa notablement a partir de 1995 i arriba a un punt màxim l'any 1997, amb 1.431 altes, dada que es constata en tots els àmbits continentals. També és de 1995 a 1997 que el nombre de dones provinents de l'estranger supera el d'homes joves.

Indubtablement, aquest creixement s'ha vist magnificat per l'aplicació del Reglament de la Llei d'estrangeria de 1996 i els seus efectes posteriors sobre el reagrupament familiar, de la mateixa manera que podem aventurar que la nova regularització de l'any 2000 farà que les altes masculines de 1999 i 2000 tomin a ser importants. Amb tot, s'observa una tendència progressiva i creixent de feminització en el corrent migratori que prové de l'estranger, també entre els joves. La feminització enregistrada és fruit de la confluència de dos fenòmens: 1) el reagrupament familiar al qual ja s'ha al·ludit, que encara es perllongarà durant força temps si tenim en compte el potencial que representa el gruix de població masculina jove i adulta de la immigració majoritària —l'africana— i el fet que les nacionalitats, els fluxos i els estocs resultants estan notablement feminitzats i tendeixen a reagrupar més dones que homes; i 2) l'augment de les dones joves que migren amb independència del procés de reagrupament familiar.

Al llarg del període 1988-1997, si bé és cert que l'origen dels moviments migratoris varia, també ho és que els marroquins hi mantenen sempre la primera posició —sobretot els anys 1991 i 1992 i entre els homes—. A més, la immigració de dones marroquines ha augmentat durant els últims anys —paral·lelament al que feia el conjunt de dones arribades a Catalunya— fins al

punt que ha arribat a assolir xifres molt properes a les dels seus compatriotes masculins. Com els marroquins, els homes gambians experimenten un augment entre els anys 1991 i 1992, tot i que, després, aquest flux disminueix en nombre i, a partir de 1995, s'estanca i obre pas a un increment notable del flux femení —a causa del reagrupament familiar—. Quant als països europeus, els corrents migratoris perden pes en el total analitzat, però augmenten lleugerament en els darrers anys. Els fluxos dels originaris de països sud-americans es feminitzen considerablement i creixen de manera significativa durant els anys noranta, especialment en el cas cubà, i, més recentment, en el cas equatorià. No hi ha gaires entrades de joves de nacionalitat xinesa, però també s'hi observa un augment constant i equilibrat entre ambdós sexes a partir de 1991.

2.2. Fluxos procedents de l'Estat espanyol: un fenomen emergent?

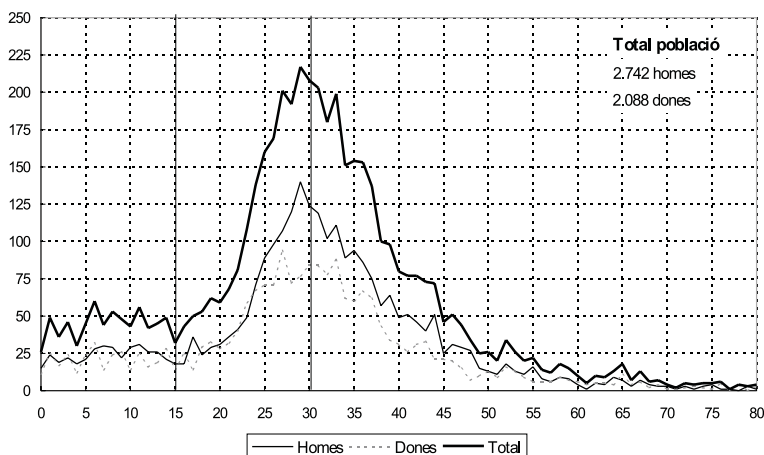
En el conjunt de joves, la importància dels fluxos procedents de l'Estat espanyol —tot i significar el 20% del total de moviments migratoris durant el període estudiat— ha anat minvant davant els fluxos arribats directament de l'estranger i la mobilitat intermunicipal. Si bé la presència de població de nacionalitat estrangera és molt reduïda (un escàs 1,7%), caldrà tenir en compte que és probable que s'estiguin enregistrant moviments arribats realment de l'Estat espanyol com a migracions provinents de l'estranger. De tota manera, en aquest tipus de mobilitat el creixement de la participació dels joves de nacionalitat estrangera també és notable: mentre que l'any 1988 el percentatge que representaven els joves de nacionalitat estrangera era un testimonial 0,7%, l'any 1997 es va convertir en el 4%. Convé remarcar, però, que aquest grup no recull el que per a algunes nacionalitats i la població jove en general pot constituir el gruix de la mobilitat: la migració estacional de temporers.

Durant el període 1988-1997, es van comptabilitzar 4.830 altes en municipis catalans efectuades per habitants de nacionalitat estrangera que provenien de la resta de municipis espanyols. D'aquestes inscripcions, 1.633 —és a dir, una tercera part del total d'aquest flux— corresponien a joves. La distribució segons el sexe entre els joves afavoreix, una vegada més, els nois (55,5%). Es constata un increment d'edat en el moment de formalitzar l'alta a Catalunya per part dels que es mouen per tot l'Estat, encara que l'escassa casuística i el possible problema de subenregistrament dificulten l'obtenció de conclusions. Al mateix temps, això suggereix que aquesta mobilitat interior és protagonitzada per persones que es van establir fa uns anys en municipis espanyols.

Les comunitats autònomes de les quals prové la major part de la població jove de nacionalitat estrangera són Madrid i Andalusia. Cadascuna d'aquestes comunitats enregistra prop d'una cinquena part d'aquest flux, seguides de la Comunitat Valenciana, que n'enregistra el 15%. Així, doncs, les comunitats que tenen un estoc d'estrangers més gran són les que aporten un major nombre d'altres. No obstant això, les nacionalitats que hi predominen varien d'una comunitat a l'altra a causa d'uns assentaments sobre el territori diferenciats per nacionalitats.

El flux de marroquins (24%) arribats de la resta de l'Estat espanyol preval respecte a les altres nacionalitats, i les poblacions xinesa i francesa ocupen el segon i el tercer llocs (7,5 i 7%, respectivament). Encara que presenti un percentatge reduït, és destacable que la comunitat xinesa ocupi el segon lloc, ja que, per comparació amb altres nacionalitats, té una presència escassa en el total de la població i en les migracions de l'estranger.

Gràfic 3. Estructura de la població de nacionalitat estrangera d'alta en municipis catalans procedent de municipis espanyols. Edat a edat i per sexe. 1988-1997

Font: Estadística de variacions residencials 1988-1997 (INE). Elaboració CED.

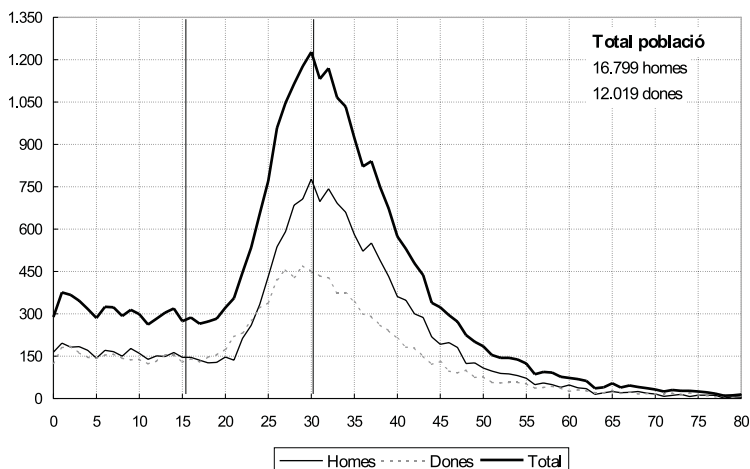
2.3. Fluxos intermunicipals a Catalunya: entre l'atracció metropolitana i els circuits comarcals

Durant el decenni 1988-1997, el 76% de la mobilitat dels joves es deu als fluxos que tenen lloc a l'interior de Catalunya, i s'associa en gran mesura als processos emancipatoris. La feble presència de joves de nacionalitat estrangera en aquest tipus de mobilitat (2,4%) —percentatge a l'alça, no obstant això— es pot explicar per la conjunció de dos factors lligats al cicle migratori: en primer lloc, la baixa qualitat del registre, que —com en anteriors ocasions— pot ocultar una part dels moviments intermunicipals; en segon lloc —tal com ja hem pogut comprovar en els moviments procedents de la resta de l'Estat espanyol—, el fet que aquest tipus de mobilitat sigui més important en els adults que en els joves. En efecte, haurem d'entendre que mentre que el factor principal per al conjunt de joves és l'emancipació residencial, per als joves estrangers aquesta qüestió ja ha tingut lloc al llarg del mateix desplaçament migratori. Amb tot, si l'any 1988 els joves de nacionalitat estrangera només representaven l'1% del conjunt de la mobilitat intermunicipal dels joves a Catalunya, deu anys més tard —el 1997— assolien el 4%.

La meitat d'aquestes altes correspon a persones amb nacionalitat africana i cal destacar-hi la presència de població marroquina —especialment homes—. Gairebé una quarta part de les entrades correspon a americans i europeus, i també hi ha un 5% d'asiàtics. La distribució segons els sexe tampoc no és gaire diferent: només cal ressaltar la mobilitat dels homes europeus joves —que és lleugerament inferior a la mobilitat exterior— i l'increment de la mobilitat dels joves americans. Pel que fa a les dones, s'observa un augment del pes relatiu de les africanes, que podria ser la conseqüència d'un canvi familiar de residència, en detriment de la mobilitat de les europees. De la mateixa manera que en la mobilitat provinent de l'Estat espanyol, les persones de nacionalitat xinesa presenten una rellevància singular.

Gairebé la meitat dels canvis residencials que van dur a terme els joves de nacionalitat estrangera durant aquest període va tenir lloc dins la mateixa comarca, mentre que el 36% es va fer en municipis diferents de la comarca de baixa —però dins el mateix àmbit territorial— i el 19% es va produir en municipis de la resta de Catalunya. S'aprecia una mobilitat distinta segons el sexe, de tal manera que hi ha un nombre més elevat de noies joves que fan un canvi residencial dins el mateix àmbit i percentatges majors en la mobilitat masculina quan aquesta es refereix a fluxos dins la mateixa comarca, principalment en els corrents de recorregut més ampli —com ara la resta de Catalunya.

Gràfic 4. Estructura de la població de nacionalitat estrangera procedent d'altres municipis catalans. Edat a edat i per sexe. 1988-1997

Font: Estadística de variacions residencials 1988-1997 (INE). Elaboració CED.

En els darrers deu anys, les altes relatives als moviments interns de la població jove de nacionalitat estrangera han augmentat de manera considerable: van passar de 310 l'any 1988 a 1.874 l'any 1997. Òbviament, aquest increment és degut principalment a l'augment progressiu dels estocs, la qual cosa fa preveure una acceleració paral·lela al creixement de la població de nacionalitat estrangera a curt termini.

3. POBLACIÓ JOVE DE NACIONALITAT ESTRANGERA A CATALUNYA L'ANY 1996

3.1. Les darreres dades: un abans i un després de l'any 2000

D'acord amb les darreres dades disponibles sobre els efectius de població estrangera a Catalunya —corresponents als permisos de residència datats del 31 de desembre de 2000—, el nombre de persones amb nacionalitat estrangera era de 214.996. Aquesta xifra convertia Catalunya en la primera comunitat autònoma amb residents estrangers en xifres absolutes, i representava el 24% del total de 895.720 enregistrats a l'Estat espanyol. En termes relatius, significava que la població de nacionalitat estrangera assolía el 3,5% del total a Catalunya.

En aquest sentit, considerem que les dades resultants per a l'any 2001 confirmaran el primer lloc en nombres absoluts per a Catalunya i faran augmentar els percentatges per damunt del 4%, la qual cosa obeeirà a la conseqüència més evident del procés de regularització. Si la proporció de joves l'any 2000 es correspongués amb l'observada l'any 1996, estariem parlant d'uns 54.000 joves.

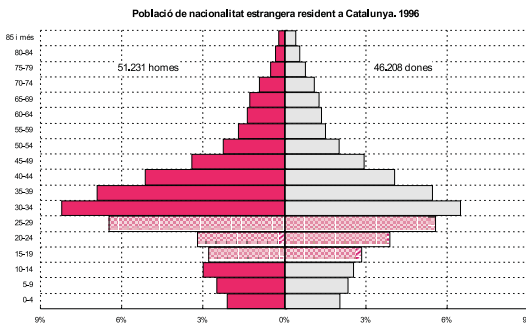
En la distribució segons l'origen continental dels permisos de residència, des de 1975 a 1998 el pes dels europeus s'ha anat reduint notablement en benefici d'altres orígens, substancialment a favor de la presència africana, que va passar de tenir el 2% dels permisos l'any 1975 a tenir-ne el 40,5% l'any 1998. Aquesta tendència es consolidarà al llarg dels propers anys, i sens dubte enguixirà les seves xifres globals arran dels resultats de la regularització.

3.2. Els efectius i la seva distribució territorial l'any 1996

Segons dades de l'IDESCAT, l'any 1996 a Catalunya hi havia empadronats 98.035 habitants de nacionalitat estrangera, 51.485 homes (52,5%) i 46.550 dones (47,5%). D'altra banda, una quarta part del total de la població de nacionalitat no espanyola enregistrada és jove; en total, són 24.424 persones, un conjunt notablement equilibrat en relació amb el sexe (12.277 nois i 12.147 noies) que representa una cinquena part dels joves estrangers residents a l'Estat espanyol i l'1,7% dels joves de Catalunya.

3.2.1. Els joves i l'estructura de la població de nacionalitat estrangera

Figura 1. Piràmide de la població de nacionalitat estrangera a Catalunya

La piràmide de la població estrangera reflecteix els fluxos migratoris i l'heterogeneïtat del grup jove. Aquesta situació diferencial pren més rellevància si considerem el pes que els joves tenen en cada nacionalitat, que els atorga un protagonisme demogràfic molt accentuat dins el conjunt de la població. Entre els joves, els més nombrosos són els de més edat: gairebé la meitat té de 25 a 29 anys; el 29%, de 20 a 24 anys; i el 23%, de 15 a 19 anys. Dins el grup dels més joves hi ha una pràctica igualtat entre sexes, que s'esvaeix en el grup de 20 a 24 anys, amb un clar predomini de les dones. Entre els més grans, la situació serà la inversa: el pes dels homes s'accentua en el grup de 25 a 29 anys.

3.2.2. Els joves de nacionalitat estrangera: un col·lectiu força heterogeni

Segons la nacionalitat, predomina el col·lectiu de nacionalitat africana, amb 9.891 habitants (40,5%), seguit dels 6.418 joves europeus —el 88,5%, membres de la Unió Europea— i els 6.133 americans, amb una quarta part del total. Finalment, 1.957 dels joves són asiàtics (8%) i 21 provenen d'Oceania.

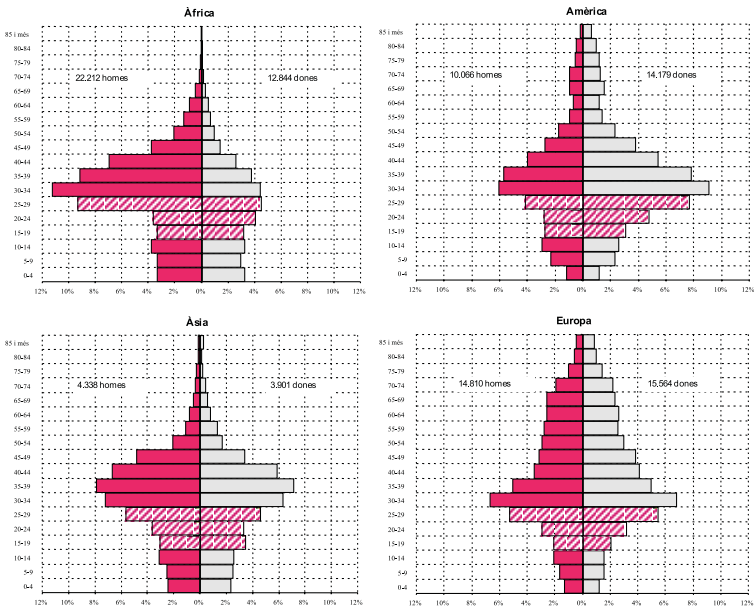
D'acord amb el que succeeix en el conjunt de la població, cal destacar el pes de la nacionalitat marroquina: un de cada tres joves de nacionalitat estrangera empadronat a Catalunya és marroquí. El pes dels joves africans és més elevat entre els homes (5.754 joves; 47%), seguits dels europeus (3.140 joves; 26%), els americans (2.357 joves; 19%) i els asiàtics (1.016 joves; 8%). Les dones es troben repartides de manera més homogènia entre 4.137 africanes (34%), 3.776 americanes (31%), 3.278 europees (27%) i —ja bastant distanciades— 941 joves asiàtiques (8%).

El 83% dels joves africans són marroquins. D'aquesta manera, els joves marroquins constitueixen el grup que té un nombre major d'empadronats (39%), a molta distància d'altres grups, com els francesos (7%), els alemanys i els peruans. Si bé l'agrupació de les noies en una sola nacionalitat —la marroquina— és menor, també és notòria: les 3.117 noies marroquines representen una quarta part del total de les joves. Lluny d'aquestes xifres, trobem les 984 joves de nacionalitat francesa (8%), les peruanes (7%), les dominicanes (6%) i les alemanyes (5%).

El perfil de les piràmides de població segons el continent d'origen evidencia forts desequilibris. Si en conjunt el pes dels joves respecte al total de població de nacionalitat estrangera de cada continent és molt similar, el pes relatiu dels joves d'un sexe o de l'altre és marcadament diferent. Les piràmides dels continents americà i africà es caracteritzen per una gran asimetria entre els

sexes, desequilibri aguditzat en els grups dels adults joves (de 30 a 40 anys) i els mateixos joves —especialment en l'últim grup—. Aquesta asimetria és, però, de signe invers: mentre que a l'Àfrica destaquen els efectius masculins, al continent africà predominen els efectius femenins. En les piràmides de Àsia i Europa, en canvi, el desequilibri entre els efectius femenins i masculins és imperceptible.

Figura 2. Piràmides de població de nacionalitat estrangera segons el continent

Font: Padró municipal d'habitants 1996, a partir de dades de l'IDESCAT. Elaboració CED.

3.2.3. Els joves i l'estat civil

De la mateixa manera que el conjunt de la població jove de Catalunya, els joves de nacionalitat estrangera són majoritàriament solters. La diferència és que mentre que quatre de cada cinc joves residents a Catalunya es mantenen en aquesta situació, en el conjunt dels joves estrangers únicament ho fan les

dues terceres parts. Segons el sexe, les dades indiquen grans divergències: entre els joves de nacionalitat estrangera, el 75% d'homes i el 56% de les dones són solters (cal dir que els valors entre el total de joves de Catalunya són força superiors, del 87 i el 77%, respectivament). El fet que hi hagi una proporció menor de solters entre els joves de nacionalitat estrangera —sobretot entre les dones— és degut al nombre de casats: un de cada tres joves és casat (el 24% dels homes i el 41% de les dones), pràcticament el doble del 17% que presenta el conjunt de joves. Les altres situacions —vidus, separats i solters— acumulen valors inferiors (l'1,7% restant). La mateixa estructura d'edat dels joves estrangers (en què el grup de 25 a 29 anys representa quasi la meitat dels efectius) fa que el pes dels casats (majoritàriament, en un 72% situats en aquest grup d'edat) sigui força més elevat.

Entre les persones originàries d'Àfrica hi ha el major nombre de casats (40%). Els asiàtics i els americans presenten proporcions pròximes al 30%, i els europeus, al 25%. Entre els homes, observem que els casats varien del 20% dels europeus al 27% dels africans, sense diferències destacables. En el cas de les dones, tant aquests valors com les diferències subsegüents augmenten: el 57% de les joves africanes, el 35% d'americanes i asiàtiques i el 30% de les europees.

Dels 7.972 joves casats, el 75% viu amb el seu cònjuge a Catalunya, i dels 2.942 homes, el 63% viu amb la seva muller. Haurem de considerar que bona part del 37% restant —percentatge que entre els africans i els asiàtics arriba al 45%— pot desitjar reagrupar la seva cònjuge en un futur, mentre que una proporció mínima pot correspondre a una separació de fet: en aquest cas, poden estar formant parella amb una altra dona. Entre les dones, el percentatge de les casades que viuen amb el seu marit arriba al 82,5% i, ateses les característiques singulars i les cadenes migratòries de la migració femenina, és més difícil preveure el futur reagrupament dels esposos. Els 5.999 joves que viuen amb la seva muller o el seu marit a Catalunya estan casats majoritàriament amb persones de la seva mateixa nacionalitat (51%); el 45%, amb una persona de nacionalitat espanyola; i el 4% restant, amb persones d'altres nacionalitats.

3.2.4. Distribució territorial dels joves de nacionalitat estrangera a Catalunya

En general, les pautes de poblament de Catalunya són les que expliquen la distribució territorial de la població de nacionalitat estrangera. Un cop més, però, s'ha de remarcar que el total d'estrangers pot desdibuixar realitats molt

significatives, tant segons l'edat i el sexe com segons la nacionalitat. En el cas que ens ocupa, la distribució territorial dels joves s'explica per l'atracció de l'activitat —principalment en el grup de 25 a 29 anys— i el reagrupament familiar.

La característica fonamental de la distribució territorial és l'àmplia concentració que mostra la ciutat de Barcelona, on resideix el 29% dels joves de nacionalitat estrangera. L'Hospitalet de Llobregat (4%) ocupa el segon lloc en aquesta llista, seguit per Mataró, Terrassa i Badalona, que remarquen el paper de l'àrea metropolitana com a principal focus d'atracció. El litoral i algunes capitals comarcals interiors són els altres punts on es concentren les residències dels joves estrangers.

Els joves d'origen africà són els que trobem de manera més disseminada al llarg del territori. Tot i que Barcelona és el principal municipi de residència (12%), el valor de concentració no té res a veure amb els que presenten els joves d'altres orígens. Així, el 19,5% resideix a la comarca del Barcelonès; el 13%, al Baix Llobregat; l'11%, al Maresme, i també s'observen percentatges superiors al 5% al Baix Empordà, el Vallès Occidental, l'Alt Empordà, el Vallès Oriental i Osona. Un nombre considerable de municipis constitueix el principal origen dels joves de nacionalitat estrangera que hi resideixen, amb més del 70% dels joves estrangers. Els gambians i els senegalesos els trobem principalment en municipis del Maresme (30%).

En el cas de les persones d'origen americà, els nivells de concentració a Barcelona són superiors (46%), i se'n detecta una gran concentració a l'àrea metropolitana. D'altra banda, l'Hospitalet de Llobregat (5,5%), Sabadell (2,5%), Castelldefels i Terrassa acullen concentracions menys nombroses.

La distribució territorial dels joves asiàtics és un clar exponent de concentració, ja que el 60% resideix a Barcelona. Badalona i l'Hospitalet (2,8 i 2,7%, respectivament) ocupen la segona i la tercera posicions per a aquest grup. La seva presència fora de l'àrea metropolitana és pràcticament inexistent.

En general, els joves d'origen europeu es troben agrupats a la ciutat de Barcelona i la seva àrea metropolitana, però també n'hi ha de disseminats al llarg de la costa catalana. Malgrat que molts d'ells resideixen en municipis interiors, s'apleguen en grups més aviat reduïts. Per tant, constatem que la presència de joves europeus va lligada bàsicament als municipis residencials o bé turístics. Barcelona (31%), Castelldefels (3%) i Sant Cugat del Vallès (2,7%) són els principals municipis de residència d'aquest grup de joves.

Mapa I. Població jove de nacionalitat estrangera empadronada a Catalunya. Per municipis. 1996

Font: Padró municipal d'habitants 1996, a partir de dades de l'IDESCAT. Elaboració CED.

Tot i que el pes dels joves analitzats respecte a la població jove total és de l'1,7%, aquest percentatge arriba al valor màxim del 4% a les comarques de l'Alt i el Baix Empordà. Prenent la comarca com a àmbit d'anàlisi, cal destacar principalment el Barcelonès, on resideixen 8.901 (36%) dels joves de nacionalitat estrangera. En un segon pla, trobem altres comarques metropolitanes: el Baix Llobregat (10%), el Maresme (8,4%) i el Vallès Occidental (8%). Les comarques restants compten amb menys d'un miler de joves de nacionalitat estrangera entre els seus residents. Amb valors superiors al 2% del total de joves estrangers, hi ha les comarques gironines de l'Alt

Empordà (3,6%), el Baix Empordà (3,7%), el Gironès (2,3%) i la Selva (2,5%), com també les comarques barcelonines del Vallès Oriental (3,9%) i Osona (2,5%). A la província de Tarragona, l'única comarca que supera aquest llindar és el Tarragonès (2,6%). Finalment, a la província de Lleida, la comarca de la capital, el Segrià, compta amb un percentatge molt escàs (1,3%).

3.3. Nivell d'instrucció

Un dels canvis més espectaculars que ha tingut lloc recentment entre els joves a Catalunya és l'extensió i el nivell d'estudis assolits en les darreres generacions, entre els quals cal destacar encara més el progrés experimentat per les generacions femenines. Aquest procés ha estat íntimament relacionat amb el retard en l'emancipació juvenil, efecte paral·lel a l'endarreriment en la incorporació al mercat de treball. L'aproximació al nivell d'instrucció dels joves de nacionalitat estrangera presenta fortes limitacions. En primer lloc, s'ha enregistrat el màxim nivell educatiu assolit, de manera que desconeixem els estudis en curs —amb tot, l'anàlisi de la relació amb l'activitat dels qui es declaren estudiants permet fer una aproximació als joves que es troben dins el sistema educatiu—. En segon lloc, les dades disponibles tampoc no ens permeten saber si l'escolarització o el nivell d'instrucció s'ha dut a terme al país d'origen o a Catalunya.

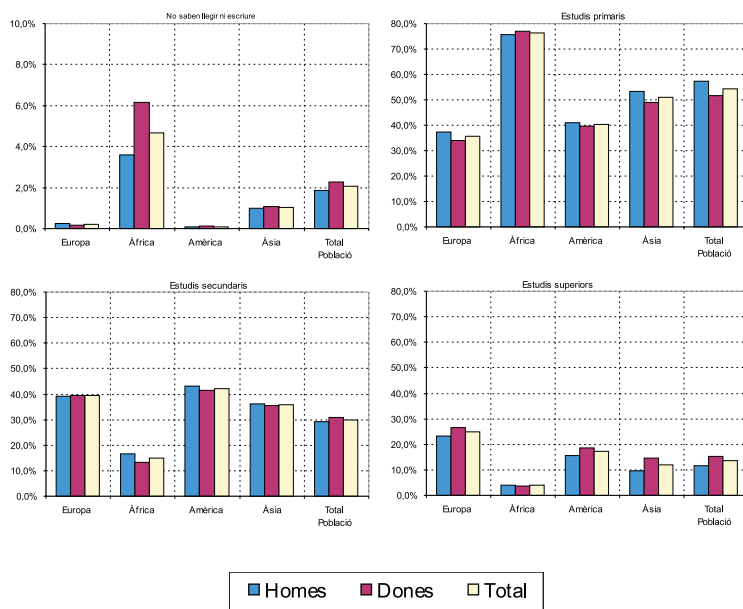
3.3.1. Estudis assolits

Si bé haurem de recordar que el nivell d'estudis assolit té una traducció simultània en l'activitat —i menys encara si tenim en compte que la migració es produeix principalment per raons econòmiques—, també haurem de fer notar que, per a certes nacionalitats, el nivell d'estudis és una condició prèvia que actua de manera selectiva en el procés migratori. Òbviament, aquest serà el cas dels joves que arriben a Catalunya amb l'objectiu primordial d'ampliar els estudis, però també el d'aquells qui trobaran una demanda d'ocupació específica associada al seu nivell formatiu.

En concret, més de la meitat dels joves té estudis primaris; el 30%, estudis secundaris; el 13,5%, estudis superiors, i el 2% declara que no sap llegir ni escriure. Les diferències segons el sexe evidencien un perfil una mica més extremat per a les dones, de manera que aquestes presenten percentatges lleugerament superiors pel que fa a les que no saben llegir ni escriure i les que tenen estudis superiors. Entre els joves que declaren no saber llegir ni escriure,

els percentatges més elevats apareixen en el continent africà (3,6% per als homes i 6,2% per a les dones). Els continents restants mostren uns percentatges mínims, iguals o inferiors a l'1%. El 92% dels joves estrangers que no saben llegir ni escriure són de nacionalitat africana, percentatge que representa, al mateix temps, el 16% del total de joves de Catalunya que no saben llegir ni escriure.

Gràfic 5. Nivell d'estudis assolit. Per continent de procedència i sexe

Font: Padró municipal d'habitants 1996, a partir de dades de l'IDESCAT. Elaboració CED.

En relació amb els estudis primaris, també destaca el continent africà, ja que per a un 75%, aproximadament, de la població de nacionalitat africana els estudis primaris són el major nivell d'instrucció assolit. Els segueixen els joves asiàtics (50%), els americans (42%) i els europeus (35%). Pel que fa als estudis secundaris, els percentatges per a tots els continents —exceptuant l'africà (15%)— són molt semblants, amb uns nivells que oscil·len del 42%

dels americans al 36% dels asiàtics, i amb un repartiment similar segons el sexe. En l'apartat dels estudis superiors, sobresurt el percentatge assolit pels joves europeus —una quarta part dels quals disposa d'aquest nivell d'estudis— seguits dels americans (17,5%), els asiàtics (12%) i els africans (4%).

3.3.2. *Estudis en curs*

Entre els joves de nacionalitat estrangera, el col·lectiu d'estudiants és el segon en importància després del col·lectiu dels qui treballen. Aquesta mateixa tendència es pot aplicar entre els homes, però no entre les dones, ja que les estudiantes apareixen en tercer lloc després de les ocupades i les que es dediquen a les feines de la llar.

El 62% dels joves que es declaren estudiants tenen de 15 a 19 anys, la qual cosa és deguda, en bona part, al fet que l'escolarització sigui obligatòria fins als 16 anys. El grup dels joves de 20 a 24 anys constitueix només el 28%, i el grup dels qui tenen de 25 a 29 anys, el 10%. La importància dels joves de nacionalitat estrangera que tenen com a activitat principal l'estudi presenta valors similars entre homes i dones en totes les edats. En aquest cas, les variacions s'associen a l'edat. Així, l'estudi inclou el 64% dels joves de 15 a 19 anys, el 23% del qui tenen 20 a 24 anys i únicament el 5% dels qui en tenen de 25 a 29. En els dos primers casos, es tracta de valors clarament inferiors als que presenta el conjunt de la població (73,5% i 30%). Contràriament, els més grans superen lleugerament els valors del conjunt (4,4%). Tanmateix, hem de tenir molt present que els estudis poden ser una causa de selecció per a la migració.

Els americans, els asiàtics i els europeus mostren uns percentatges d'estudiants similars. Així, tres de cada deu joves es troben en aquesta situació, i l'estudi és la segona activitat esmentada després de l'ocupació. Dels africans, només el 13,6% estudia. Segons el sexe, els homes segueixen la pauta del total per als tres primers orígens continentals: actualment, estudien el 35% dels americans, el 26% dels asiàtics i el 30% dels europeus. En el cas africà, el col·lectiu d'estudiants representa el 13% del total. Les dones experimenten una situació diferent: per a les asiàtiques, els estudis representen la primera activitat (31,4%); per a les americanes i les europees és, com per als homes, la segona activitat (27 i 30%, respectivament); i, finalment, de les joves africanes, només el 15% es dedica als estudis. Segons l'edat, ja hem comentat que en el total de la població jove els estudiants eren majoritaris en el grup de 15 a 19 anys. Si ens centrem en els continents, estudiar continua sent també la primera ocupació d'aquest grup d'edat, tot i que cal remarcar les diferències percentuals

que oscil·len entre el 82% corresponent als joves europeus i el 45% dels joves africans. De 20 anys en endavant, en tots els continents l'ocupació desplaça els estudis com a primera activitat, tal com passa en el conjunt de la població.

Taula I. Joves de nacionalitat estrangera que es declaren estudiants en relació amb l'activitat. Per grups quinquennals d'edat, sexe, continent d'origen i percentatge respecte al total de joves

	Europa			Àfrica			Amèrica			Àsia			Total joves		
	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total
15-19 anys	^S 513	538	1.051 ^S	552	477	1.029	^S 527	577	1.104 ^S	162	187	349 ^S	1.755	1.781	3.536
20-24 anys	335	344	679	107	115	222	201	315	516	80	83	163	723	859	1.582
25-29 anys	102	100	202	65	27	92	95	125	220	21	26	47	283	279	562
	950	982	1.932	724	619	1.343	823	1.017	1.840	263	296	559	2.761	2.919	5.680
	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total	Home	Dones	Total
15-19 anys	^S 79,9%	83,7%	81,8%	^S 46,7%	42,6%	44,7%	^S 79,6%	76,5%	78,0%	^S 64,3%	64,9%	64,6%	^S 64,1%	63,4%	63,8%
20-24 anys	37,3%	35,5%	36,4%	8,3%	8,0%	8,1%	29,6%	27,1%	28,0%	26,8%	30,0%	28,3%	22,8%	22,3%	22,6%
25-29 anys	6,4%	6,0%	6,2%	2,0%	1,7%	1,9%	9,3%	6,7%	7,6%	4,5%	6,9%	5,6%	4,4%	5,1%	4,7%
	30,3%	30,0%	30,1%	12,6%	15,0%	13,6%	34,9%	26,9%	30,0%	25,9%	31,4%	28,5%	22,5%	24,0%	23,3%

Font: Padró municipal d'habitants 1996, a partir de dades de l'IDESCAT. Elaboració CED.

L'any 1996, la presència dels joves que estudien respecte al nombre total és mínima entre els joves de 15 a 24 anys (l'1%), percentatge que augmenta fins al 2,6% només per al grup de 25 a 29 anys. De fet, la presència de persones de nacionalitat estrangera dins el sistema educatiu és força important en l'educació infantil i primària i l'educació superior, etapes que corresponen a les edats infantils i al darrer grup d'edat jove. Tanmateix, aquesta realitat de l'any 1996 apunta a un progressiu creixement de pes en els cicles primari i secundari, el qual es produirà amb l'efecte combinat per l'arribada dels infants de nacionalitat estrangera ja escolaritzats a Catalunya que es mantinguin en el sistema educatiu i els que puguin arribar i s'hi incorporin per primera vegada.

3.4. Els joves i la relació amb l'activitat

Al llarg dels darrers anys, la població jove a Catalunya s'ha caracteritzat per un retard en l'entrada a l'activitat, que ha estat molt més evident en el cas de l'ocupació. Si la conjuntura econòmica no empitjora, és molt probable que aquesta situació canviï durant la propera dècada, principalment a causa de la

irrupció en el mercat de treball de les generacions cada cop menys nombroses nascudes a partir de 1975. Atesa aquesta davallada de la fecunditat, en els quinze anys compresos entre 1996 i 2011 la població de 15 a 29 anys es reduirà d'una mica més de mig milió de persones, de manera que es passarà del milió i mig actual a uns 950.000 joves. Aquesta circumstància hauria de repercutir positivament en els nivells d'activitat dels joves d'aquestes generacions, i també en l'activitat dels joves de nacionalitat estrangera. Davant una situació econòmica expansiva, la incorporació de la dona —i fins i tot d'altres grups d'edat entre els homes— al mercat de treball no podrà satisfer completament la demanda, ni quantitativament ni qualitativament. Tot i que es plantegi el retard de les sortides del mercat laboral, el perfil d'aquests treballadors no s'ajustarà a la demanda d'entrades.

Hi ha altres factors demogràfics que poden ocasionar augments en la demanda de treball i beneficiar, de retruc, els joves de nacionalitat estrangera. En primer lloc, el perllongament de l'esperança de vida farà créixer encara més la demanda del sector dels serveis, concretament en perfils professionals relacionats amb l'atenció a la gent gran —demanda que actualment ja ocupa un nombre significatiu de persones de nacionalitat estrangera—. Igualment, la incorporació cada cop més àmplia de dones al mercat de treball i l'extensió de les famílies de doble ingrés incrementaran la demanda del sector dels serveis, particularment en les tasques associades al treball domèstic que no siguin assumides per la mateixa xarxa familiar o les administracions. D'aquesta manera, és previsible el manteniment d'una demanda d'ocupació en el servei domèstic, conjunt que actualment constitueix un dels sectors que ocupa més dones immigrades de nacionalitat estrangera.

Finalment, hem de fer referència al retard en l'emancipació dels joves a Catalunya per entendre que tant la demanda de treballadors qualificats —altament especialitzats— com la demanda de treballadors no qualificats continuaran creixent. En aquest sentit, podem trobar una demanda de perfils professionals molt especialitzats que no sigui coberta pels joves de nacionalitat espanyola, i a la qual una reorientació del sistema educatiu no doni resposta amb la immediatesa que caldria. D'altra banda, i en relació amb els llocs de treball menys qualificats, cal tenir en compte que l'endarreriment de l'emancipació juvenil s'explica, en bona part, per la inversió que han fet les famílies i els joves en capital humà, la qual dificulta que aquests joves accedeixin a llocs de treball per sota del seu nivell formatiu i contribueix, al mateix temps, a la segmentació del mercat de treball, sobretot en la franja d'edat jove.

3.4.1. Relació amb l'activitat del conjunt de joves de nacionalitat estrangera

En conjunt, els joves de nacionalitat estrangera apareixen principalment com a actius (59%) o inactius (40%), ja que el 0,3% restant (74 joves) correspon a joves que en l'actualitat fan el servei militar o la prestació social substitutòria i es comptabilitzen a part. Aquests joves es dediquen a treballar (40%), estudiar (23%) o estan desocupats (19%). En el conjunt de la població, els joves segueixen el mateix ordre d'activitats, malgrat que amb un percentatge lleugerament superior en l'ocupació (41%) i menor en la desocupació (16%), i amb un 35% de joves dedicats a l'estudi.

3.4.2. Treball i atur entre els joves de nacionalitat estrangera

Un nombre total de 14.489 joves es declaren actius (59,3%), percentatge que és lleugerament superior al del conjunt de joves residents a Catalunya (57,7%). Aquests joves actius representen el 27,7% del total d'actius de nacionalitat estrangera, però tan sols l'1,7% del total de joves actius. El percentatge d'activitat dels joves de nacionalitat estrangera és força superior al del conjunt dels homes joves (72,3 i 61,6%). No obstant això, entre les dones la situació és la contrària, ja que els nivells d'activitat són menors (46,2 i 53,7%).

Si desglosem aquestes dades segons els grups d'edat constatem, d'una banda, més volum d'activitat d'aquests joves estrangers en les edats més joves, i, de l'altra —i tal com s'observava en l'estructura per edats del col·lectiu—, un major pes relatiu del grup de joves de 25 a 29 anys, grup en el qual l'activitat és màxima i, evidentment, responsable de l'augment de les proporcions obtingudes globalment. Els grups masculins de 15 a 24 anys es mostren més actius que el conjunt de joves d'aquesta edat, però en el grup de 25 a 29 anys presenten un valor similar d'activitat o fins i tot inferior —sempre superior al 90%—, per la qual cosa podem afirmar que es produeix un avançament en l'edat d'incorporació d'aquests joves a la vida activa. En canvi, només les dones de 15 a 19 anys mostren percentatges superiors a les del conjunt de dones, mentre que els altres dos grups d'edat exhibeixen clares diferències a la baixa. Aquest fet fa suposar que bona part de les dones estrangeres es veurà apartada del món laboral a causa de la vida familiar.

Dels 14.489 actius, 4.740 es troben desocupats (32,7%) i 9.749 tenen ocupació (67,3%), percentatges que es modifiquen lleugerament entre el conjunt de joves (28,5 i 71,5%). Aquestes proporcions baixen fins al 30,2% entre els homes joves i fins al 36,7% entre les dones joves, i constitueixen

valors del 24,8 i el 32,8%, respectivament, per al conjunt de la població jove. Així, doncs, notem que en ambdós casos la desocupació és major entre les dones, malgrat que aquestes mostren percentatges d'activitat inferiors. D'altra banda, l'ocupació augmenta proporcionalment amb l'edat tant per als homes com per a les dones. Tanmateix, observem que el col·lectiu femení sempre manté percentatges inferiors als del conjunt masculí, i que el nivell d'ocupació de les persones estrangeres en cada edat és inferior als nivells enregistrats pel total de la població. Tot i que la desocupació mostra una tendència descendent segons l'edat —entre homes i dones i també respecte al conjunt total de joves i el conjunt de persones de nacionalitat estrangera—, en totes les edats els nivells femenins són superiors als masculins, dada que palesa la dificultat de les dones per integrar-se al mercat de treball.

La situació professional predominant en el conjunt d'estrangers és la de treballador assalariat, la mateixa que presenta el conjunt de joves: el 84,4% són assalariats, el 10,7% són empresaris i el 4,9% restant s'inclou en altres categories —membres de cooperatives, perceptors d'ajudes familiars i altres situacions—. En el conjunt de joves, els percentatges són molt similars. D'altra banda, l'eventualitat en el treball és la característica de la meitat dels joves assalariats (54% per als joves estrangers i 50% per al conjunt de joves). Per bé que l'eventualitat disminueix amb l'edat, ho fa de manera molt més moderada entre els joves estrangers que en el conjunt dels joves. A més, mentre que en el conjunt de joves no hi ha diferències segons el sexe, entre els joves de nacionalitat estrangera comprovem que, en totes les edats, els homes s'ocupen en treballs eventuals en major proporció que les dones.

De cada deu joves ocupats de nacionalitat estrangera, sis treballen en el sector terciari, tres en el secundari i un en el primari. En concret, dins el sector primari (796 joves, majoritàriament homes) trobem un pes aclaparador de l'agricultura. En el sector secundari (3.090 joves, que constitueixen el 80% homes) destaquen les professions relacionades amb la indústria i la construcció, per aquest ordre: mentre que la construcció ocupa gairebé exclusivament homes, la indústria aplega un 25% de dones. En el sector terciari o dels serveis (5.863 joves) notem una distribució paritària entre homes i dones, tot i que aquest sector ocupa, en conjunt, el 80% de les dones i el 50% dels homes. En aquest mateix sector, i independentment del sexe, les principals ocupacions es distribueixen d'acord amb l'ordre següent: l'hoteleria, el comerç, els serveis empresarials, el treball domèstic, l'educació i el transport. No obstant això, cal dir que aquesta seqüència no posa en relleu la intensa feminització existent en algunes professions, com ara el treball domèstic (86%), les activitats sanitàries (73%) i l'educació (64%).

Dins el sector primari, els joves estrangers representen el 6% del total de joves ocupats. Pel que fa al sector secundari, la proporció només arriba a l'1,3%, i en aquest cas la construcció i les indústries extractives són les branques que concentren percentatges més elevats de joves estrangers (2 i 3%, respectivament). Per últim, els joves estrangers només representen l'1,7% en el sector terciari, apartat que en recull una presència considerable en el servei domèstic (22%), l'hoteleria (3,6%) i l'educació.

3.4.3. *Els joves fora del mercat de treball: treball domèstic, estudiants i altres situacions*

Un total de 9.861 joves (3.329 homes i 6.532 dones, que representen el 40,4% del total de població jove) es declaren inactius, i aquest valor és pràcticament idèntic al que mostra el total joves empadronats a Catalunya l'any 1996. Entre aquests joves, destaquen aquells que tenen els estudis com a principal ocupació; es tracta de 5.680 joves que representen més de la meitat dels joves inactius i el 23% respecte al conjunt de joves estrangers. Un altre subgrup molt rellevant és el format pels qui duen a terme feines de la llar no remunerades, en el qual trobem 3.380 joves que representen el 34,3% dels inactius i el 13,8% del conjunt de joves estrangers. El 8% dels inactius restants (801 joves) es reparteixen entre els qui tenen una incapacitat permanents per al treball, els qui perceben alguna pensió i els qui es troben en altres situacions.

3.4.4. *Activitat: atur i ocupació segons la nacionalitat*

Els joves d'origen africà són els que presenten percentatges d'activitat globals més elevats, i es declaren actius en el 62% dels casos. A continuació, trobem els joves d'origen europeu, asiàtic i americà —per aquest ordre—, amb percentatges del 60, el 56 i el 55%, respectivament. Entre els homes, els valors són més representatius: el 82% en el cas dels africans, el 66% per als asiàtics i els europeus i el 60% per als americans. Entre les dones, les europees són les que es mostren més actives (54%), seguides de les americanes (52%), les asiàtiques (45%) i les africanes (35%).

La desocupació afecta el 19,4% de la població juvenil de nacionalitat estrangera —és a dir, el 33% dels qui es declaren actius—. Si comparem les dades segons els continents de procedència, els joves africans presenten el percentatge més elevat de desocupats en relació amb la població total (24%), mentre que els europeus presenten el percentatge més reduït (14%).

3.4.5. Ocupació: situació professional i branca d'activitat

El total de joves estrangers que declaren que tenen una ocupació es distribueix de la manera següent: 39% d'africans, 30% d'uropeus, 23% d'americans i 8% d'asiàtics. Entre els homes, gairebé la meitat són africans, el 26,5% són europeus i el 16% són americans. Entre les dones, en canvi, les europees se situen en el primer lloc (37%), seguides de les americanes (36%), les africanes (19%) i les asiàtiques.

Dins el sector primari, el 90% dels treballadors estrangers són d'origen africà (el 19% dels ocupats africans). Aquest grup mostra un predomini clar de joves marroquins i es dedica fonamentalment a l'agricultura. Amb tot, cal tenir en compte que per a algunes altres nacionalitats —com la gambiana— el treball agrícola representa gairebé la meitat de l'ocupació entre els joves. En els altres col·lectius, la presència de joves en aquest sector és purament testimonial.

En relació amb el sector secundari, un de cada dos ocupats és d'origen africà. Això fa que el 42% dels africans joves s'incloguin en aquest sector, principalment en les indústries manufactureres i de la construcció (en concret, el 65% dels joves ocupats en la construcció són africans, bàsicament de nacionalitat marroquina). En aquest sector només trobem el 28% dels europeus, el 23% dels americans i el 18% dels asiàtics.

El sector terciari és majoritari en tots els orígens —llevat de l'africà— i presenta valors del 70% dels europeus i el 80% dels asiàtics. Els joves asiàtics treballen majoritàriament en l'hoteleria —especialment els xinesos—, el comerç —indis— o bé es dediquen al servei domèstic —amb una presència destacable de joves filipines—. Els joves de nacionalitat americana es concentren en el servei domèstic —sobretot les dones peruanes i dominicanes—. Paral·lelament, els europeus es troben representats en el comerç i l'hoteleria, tot i que cal subratllar que l'ensenyament aplega el 35% dels ocupats britànics. Per últim, els africans es dediquen majoritàriament a l'hoteleria i el comerç.

3.5. Les feines de la llar

Després dels estudiants, el col·lectiu que té més importància entre els inactius és el dels qui desenvolupen feines de la llar no remunerades. En aquest apartat s'inclouen 3.380 joves —majoritàriament dones— que representen el 13,8% del total de joves d'origen estranger. Aquesta situació és pràcticament desconeguda per als homes, però s'hi troba immersa més d'una quarta part

de les dones. Concretament, en el segment de 15 a 19 anys trobem el 13% de les dones; en el de 20 a 24 anys, el 30%; i en el de 25 a 29 anys, el 32%. La diferència respecte al conjunt de dones joves a Catalunya és evident, ja que aquesta situació correspon únicament al 7% de les dones.

D'altra banda, les africanes són el col·lectiu que mostra els valors màxims: el 48% de les dones té com a activitat principal les feines de la llar no remunerades, i en nacionalitats com la gambiana aquest percentatge arriba al 83%. Ja en el segment de 15 a 19 anys trobem una de cada quatre joves d'origen africà, i aquest valor augmenta fins al 55% a partir dels 20 anys. Si entre els joves africans hem observat una inserció precoç en el món adult significada pels percentatges superiors d'activitat en els grups més joves, entre les dones africanes aquesta precocitat ve determinada per la dedicació al treball domèstic a la llar. En la resta de continents, el treball domèstic deixa de ser la primera activitat per a les dones. Les asiàtiques i les americanes sumen valors del 20 i el 18%, respectivament, i aquests percentatges baixen fins al 14% en el cas de les dones europees.

4. ELS JOVES I LA LLAR

La tipologia de les llars emprada per l'IDESCAT —i que nosaltres hem utilitzat en aquest estudi— és la corresponent a Laslett i Hammel d'acord amb la identificació i la quantificació dels nuclis familiars, d'una banda, i segons la presència o l'absència d'altres persones, de l'altra (vegeu IDESCAT, 2000). A partir d'aquesta classificació, entenem per nucli familiar una concepció de família restringida als vincles de parentiu més estrets, la qual inclou els matrimonis o les parelles —amb fills o sense, sempre que aquests fills no resideixin amb la parella a la mateixa llar— i les famílies monoparentals —el pare o la mare amb la respectiva descendència, sempre que els fills, com en el cas anterior, no resideixin amb la parella a la mateixa llar.

D'acord amb la tipologia esmentada, podem distingir cinc grans tipus de llar:

- 1) Llars unipersonals: formades per una sola persona.
- 2) Llars sense nucli: compostes per dues persones o més, les quals poden estar emparentades o no.
- 3) Llars nuclears simples: integrades per un nucli familiar amb absència d'altres

persones. En aquest cas, distingirem les modalitats següents: parelles sense fills, parelles amb fills, pares sols amb fills i mares soles amb fills.

- 4) Llars nuclears extenses: constituïdes per un nucli familiar amb presència d'altres persones. En aquest cas, distingirem les modalitats següents: parelles sense fills amb altres persones, parelles amb fills amb altres persones, pares sols amb fills amb altres persones i mares soles amb fills amb altres persones.
- 5) Llars múltiples: formades per dos nuclis familiars o més.

4.1. Les llars on viuen joves de nacionalitat estrangera

L'any 1996 a Catalunya hi havia 2.097.955 llars, de les quals 55.636 (2,7%) constituïen la residència per a almenys una persona de nacionalitat estrangera. Respecte a l'any 1991, el nombre de llars s'havia incrementat notablement —més de 18.000 llars—, com també havia augmentat el pes percentual —que l'any 1991 representava només l'1,9%—. Aquests increments reflecteixen tant l'evolució a l'alça dels fluxos que han tingut lloc durant aquest quinquenni com la recomposició de les llars, és a dir, la creació de noves llars per part de persones que ja vivien en una llar. La dimensió mitjana de les llars on viuen estrangers és de 3,1 persones per llar, molt similar a la mitjana del total de llars a Catalunya, que és de 2,9.

Les llars amb nucli familiar són les que tenen més pes entre tots els tipus de llars on viuen joves. Així, el primer lloc l'ocupen les llars simples —integrades únicament per un nucli familiar—, i el segon lloc, les llars extenses. Entre les primeres, destaquen les parelles amb fills i, a continuació, les parelles sense fills. Aquesta descripció és vàlida tant per a les llars on viuen joves de nacionalitat estrangera com per al conjunt de llars amb joves, tot i que els percentatges que presenten són desiguals. Tots els aspectes esmentats fins ara reflecteixen similituds en la distribució; tanmateix, la gran diferència ve definida per la importància que tenen les estructures de la llar no nuclears amb presència de joves de nacionalitat estrangera: així, els joves estrangers que viuen sols (llars unipersonals) representen el 10% de les llars amb joves estrangers (percentatge que equival al 3,4% en el conjunt de joves). Semblantment, les llars sense nucli on viuen joves estrangers arriben a representar el 8,4% (2,1% en el conjunt de població jove).

4.2. Els joves segons el tipus de llar

La comparació de la distribució percentual dels joves de nacionalitat estrangera segons el tipus de llar amb la del total dels joves ens indica clarament que la situació d' emancipació residencial i familiar és més estesa entre els joves estrangers que entre la resta, bàsicament a causa de la mateixa naturalesa del fet migratori. Mentre que el 7,6% dels joves estrangers viu sol, en el conjunt total aquest percentatge només representa el 2,2%. Igualment, els joves estrangers que viuen en llars sense nucli familiar arriben al 9,3%, i en el conjunt global aquest percentatge es redueix a l'1,9%. Més de la meitat dels joves de nacionalitat estrangera viuen en llars nuclears simples (57,6%), anàlogament a com ho fa la totalitat de joves de Catalunya (78%). Les llars nuclears complexes són les que ocupen el segon lloc d'aquesta llista: el 17,6% dels joves de nacionalitat estrangera i el 13,2% del total de joves. Per últim, els joves de nacionalitat estrangera que viuen en llars múltiples apleguen el 8%, quan en el total de joves aquest percentatge és del 4,6%. Aquesta major representació de població estrangera en llars on hi ha més d'una parella s'ha d'entendre per raó de les estructures de la llar pròpies d'un primer moment migratori, i cal considerar-les embrions de futures llars nuclears simples.

Segons el sexe, les diferències es poden resumir succintament en la constatació següent: així com no s'observa cap tipus de discriminació respecte a la llar de residència dels joves per al conjunt de la població, les divergències són clarament determinants en el cas de la població jove de nacionalitat estrangera.

4.2.1. Joves en llars biparentals

De manera anàloga a la situació del total de joves, els joves de nacionalitat estrangera viuen majoritàriament en llars el nucli familiar de les quals és una parella (el 64,2%, que arriba gairebé al 80% en el conjunt total dels joves). Aquest tipus de llar n'inclou dues modalitats més: les llars simples, formades per la parella amb fills o sense (49% entre els joves estrangers i 69% del total), i les llars complexes, constituïdes per una parella amb fills o sense i altres persones (15 i 11%, respectivament). Atès el pilar al voltant del qual s'estructuren —la parella amb fills o sense—, ambdues modalitats es poden identificar amb el cicle familiar central corresponent al període reproductiu. Tot i això, en el cas dels joves de nacionalitat estrangera, aquests dos tipus de llar corresponen a un segon moment de la biografia migratòria, ja que generalment arriben sols, solters i —en una proporció menor— casats.

En general, aquest primer estadi es relaciona amb les llars unipersonals i sense nucli, o bé s'afegeix a altres llars nuclears compostes per altres persones, circumstància que donarà lloc —com veurem— a les llars complexes. En el segon estadi veiem el resultat del reagrupament familiar o la formació d'una parella en el lloc de destinació. També haurem de tenir presents les llars complexes o múltiples que, amb el temps, esdevenen simples, ja sigui a causa de l'emancipació residencial de les persones que no formaven part de la parella o bé pel fet que una llar múltiple —és a dir, amb més d'un nucli familiar— es converteixi en dues llars nuclears simples o més.

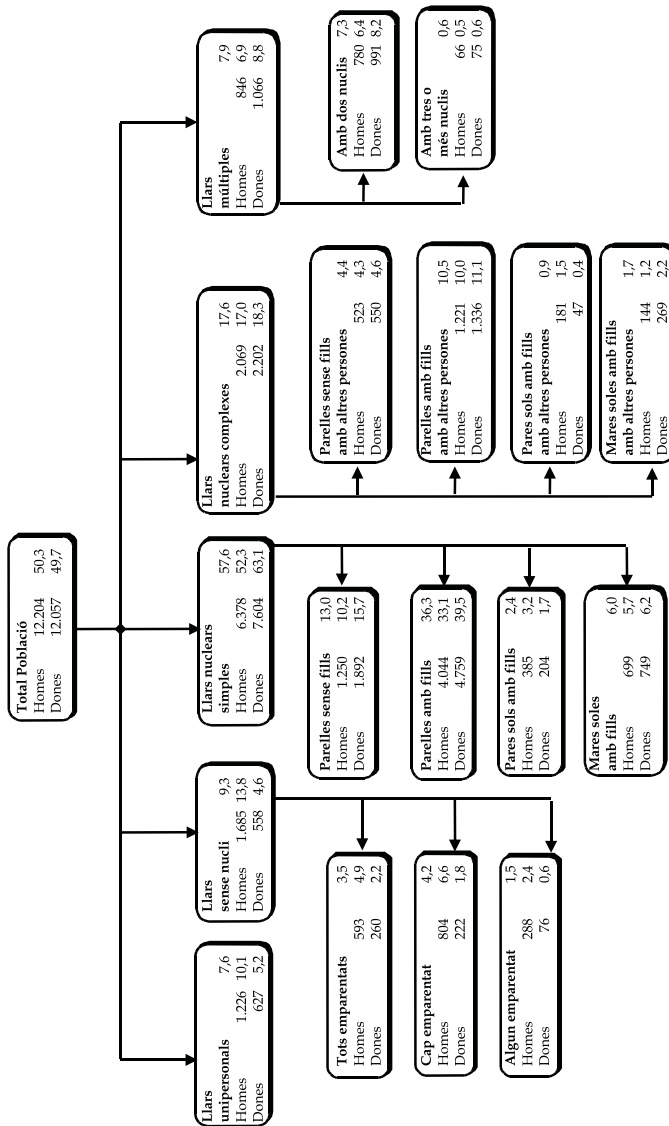
Entre les parelles sense fills, és rellevant la major presència de població femenina. Aquesta preeminència és deguda, entre altres factors, a la diferència d'edat entre els membres de la parella: el fet que normalment els homes siguin més grans augmenta les probabilitats de trobar noies joves com a parelles d'homes que ultrapassin el grup d'edat jove. Les parelles sense fills en les quals almenys un dels membres és jove són més freqüents entre la població de nacionalitat estrangera (13%) que entre la població total (el 8%), cosa que s'explica perquè entre el total de joves és més probable trobar-se en la posició de fills.

Les parelles amb fills segueixen les mateixes pautes: major representació d'estructures simples que de complexes i major presència de dones, exactament per les mateixes raons que hem exposat més amunt. Pel que fa a la condició de fills, trobem el 60% dels joves en el primer cas, i el 32% si la parella conviu amb altres persones.

4.2.2. Joves en llars monoparentals

L'11% de joves de nacionalitat estrangera (2.678 joves) viu en llars monoparentals, percentatge similar al que veiem entre el total de la població jove. En aquest cas, és primordial distingir la posició que ocupen aquests joves com a pares, mares o fills, i també l'edat que tenen. Així, trobem el 6,3% de joves com a mares i només l'1,6% com a pares, de manera que els joves restants es presenten com a fills. Les llars on viuen pares amb fills apleguen 589 joves, i són 1.448 les formades per mares amb fills. Si afegim altres persones al nucli monoparental, el nombre de joves en llars monoparentals compostes per pares i fills i altres persones descendeix a 228 persones, i les constituïdes per mares amb fills i altres persones, a 423.

Figura 3. Distribució de la població jove de nacionalitat estrangera segons el tipus de llar. Catalunya. 1996

Font: Padró municipal d'habitants 1996, a partir de dades de l'IDESCAT. Elaboració CED.

El predomini de la monoparentalitat femenina és la pauta general, tant si considerem el total de població i la població de nacionalitat estrangera com si considerem la població jove —de fet, és molt més probable trobar com a progenitor una dona que no pas un home—. Pel que fa al total de la població, la monoparentalitat femenina abraça un extens nombre de persones grans, sovint vídues, que viuen amb els seus fills. En aquest sentit, la major supervivència femenina explica que, en edats avançades, hi hagi més freqüència de mares que de pares. D'altra banda, la monoparentalitat masculina és constituïda bàsicament per persones adultes o joves, sovint separades de fet o de dret i divorciades, que viuen amb els seus fills. Addicionalment, el fet que els fills de les persones separades visquin generalment amb la mare justifica també la major presència de nuclis amb mares. Igualment, entre les famílies monoparentals en què el progenitor és solter, gairebé el 100% correspon a mares amb fills.

Entre la població estrangera, la monoparentalitat femenina té menys representació que entre la població total. En concret, el pes dels progenitors de més de 60 anys és del 20% tant per a homes com per a dones, mentre que entre la població total aquest percentatge es dobla. Una altra característica peculiar —en part derivada d'aquesta situació— és que tot i que el pes de les dones com a progenitores en els nuclis monoparentals és elevat (73,5%), en xifres globals és menor que el que s'observa per a la població total (78,6%).

Quant a la nacionalitat dels joves que viuen en llars monoparentals, cal assenyalar que la majoria d'homes són africans (39%) i que la majoria de dones (41%) són americanes.

4.2.3. Joves en llars sense nucli: una estructura característica de la immigració

Les llars sense nucli són la residència de 2.243 joves de nacionalitat estrangera (9,3%). Aquest percentatge és notablement superior al 2% corresponent a la proporció de població total estrangera que viu en aquest tipus de llar. El fet que aquesta estructura sigui característica del primer estadi de la immigració explica que n'hi hagi una gran representació entre els joves: els protagonistes són els homes adults joves i el grup jove de 25 a 29 anys. Les dones experimenten la mateixa situació, però amb menys efectius: les tres quartes parts dels joves estrangers que viuen en llars sense nucli són homes.

Aquest tipus de llar és un dels que presenta més diferències en la seva composició continental i reflecteix el primer estadi del cicle migratori: el 63% del total són africans, el 19% són americans i el 10% són europeus, amb la diferència que la immigració africana es caracteritza pel pes dels homes, i

l'americana, pel predomini de les dones. Les tres quartes parts dels joves que viuen en llars sense nucli són africans, mentre que la meitat de les joves són americanes. Aquestes dades evidencien un cop més la masculinització o la feminització de l'origen de les cadenes migratòries en cadascun dels casos considerats.

4.2.4. Joves en llars múltiples

Les llars múltiples —és a dir, les formades per més d'un nucli familiar— són la residència de 1.912 joves de nacionalitat estrangera (7,9%). Aquest percentatge és una mica superior respecte al 6% corresponent a la proporció de població total estrangera que viu en aquest tipus de llar. Com en totes les altres llars familiars, el nombre de dones és més elevat que el d'homes. Pel que fa a la relació respecte a la persona que encapçala la llar, els residents són majoritàriament fills (una tercera part del total).

4.2.5. Joves en llars unipersonals

El 7,5% de joves de nacionalitat estrangera (1.853 joves) resideixen en llars unipersonals. El fet que aquest percentatge sigui inferior al 9,3% corresponent a la proporció de població total estrangera que viu en aquest tipus de llar és conseqüència de dos factors: en primer lloc, la baixa proporció de joves menors de 20 anys que viuen sols, ja que aquest grup no s'ha emancipat i normalment habita en altres tipus de llars; en segon lloc, l'important pes de la població de 30 a 44 anys que viu sola. Les persones de nacionalitat estrangera que viuen soles són majoritàriament joves i adultes joves, i, pel que fa al sexe, mostren una marcada preeminència d'homes. Contràriament, en el conjunt de la població els qui ocupen principalment aquest tipus de llar són les persones grans o molt grans.

L'estat civil d'aquestes persones també és un element clarament diferenciat del que s'observa en el total de la població que viu sola: el nombre de persones casades que viuen soles entre la població de nacionalitat estrangera és molt superior, ja que en el conjunt total de la població aquesta situació és minoritària. Aquesta diferència respon al mateix cicle migratori: així com la majoria de casats de nacionalitat estrangera són immigrants que han deixat la muller o el marit al país d'origen i susceptibles d'un reagrupament posterior, els casats que viuen sols entre la població total són, sobretot, separats de fet.

Tres quartes parts del total d'individus joves tenen de 25 a 29 anys, i els menors de 20 anys hi assumeixen un pes insignificant (2,3%). El nombre

d'homes que ocupa aquesta tipologia de llar duplica el nombre de dones: la proporció que representen respecte al conjunt de joves residents en llars és del 10 i el 5%, respectivament.

El 40% prové d'algun país africà, un terç són europeus, el 22% són americans i tan sols el 5,4% són asiàtics. Segons el sexe, la gran majoria d'homes prové de l'Àfrica; en canvi, l'origen principal de les dones immigrades és l'europeu, seguit de l'americà. En el col·lectiu femení, cal destacar l'escassa presència d'africanes en aquest tipus de llar.

5. CONCLUSIONS: LA DARRERA FORNADA DE JOVES CATALANS

5.1. Els joves de nacionalitat estrangera: una doble transició

Durant els últims anys, el caràcter de les migracions internacionals i de l'assentament de població de nacionalitat estrangera a Catalunya, com també a la resta dels països de la Unió Europea, ha canviat radicalment: s'ha incrementat, se n'ha diversificat l'origen —ha guanyat pes la immigració de treballadors procedents del Tercer Món— i se n'ha modificat substancialment l'estructura segons el sexe i l'edat, amb una clara tendència a la feminització.

Durant aquest període, els canvis legislatius han modificat els criteris en el registre estadístic, alhora que han alterat puntualment el fet de ser enregistrat o no. Tant és així, que les sèries estadístiques sobre fluxos i estocs de població de nacionalitat estrangera reflecteixen amb molta més fidelitat els canvis legislatius que no pas l'evolució del mateix procés migratori o l'assentament de població de nacionalitat estrangera: la visibilitat estadística dels fluxos i de la població de nacionalitat estrangera està determinada, directament o indirectament, per la legislació vigent.

El procés migratori és un factor determinant en el pas a la vida adulta dels joves —en el reconeixement com a persones adultes— tant al país d'origen com al país de destinació, ja sigui perquè aquest traspàs es duu a terme com a conseqüència del mateix fet de migrar o bé perquè es materialitza en una societat diferent de la que els ha vist néixer, o amb valors més o menys allunyats als que imperen dins el context familiar. En tot cas, sovint es tracta d'una doble transició: a cavall entre dos mons, la societat d'origen i la d'arribada, i també entre l'univers de la infància i el de l'adulesa.

La diferència es troba, d'una banda, en el fet que el procés de transició a la vida adulta es pot definir diferentment al país d'origen i al país d'arribada (en aquest cas, Catalunya), tant pel periple biogràfic —les capacitats que el costum i la legalitat reconeixen a cada edat biològica— com per la diferenciació que els papers de gènere imposen a cada sexe —sens dubte, aquest pot ser un focus de tensió important per a la societat receptora, per a la família immigrada i, sobretot, per als joves. D'altra banda, l'apropiació d'espais socials ascendents que defineix la integració coincideix en els joves de nacionalitat estrangera amb la conquesta dels espais que delimiten l'edat adulta. En ambdós casos, la seva múltiple definició legal serà determinant —com a persona jove i com a estranger—. A més, als joves de nacionalitat estrangera els ha estat assignat un paper crucial: ser el pont entre dues cultures, entre dues maneres d'entendre i d'estar al món, posar-les en contacte, i assumir, de manera individual i sense gaires referències, el preu d'aquesta connexió o fractura.

5.2. Les migracions: creixement de la immigració econòmica i feminització

D'ençà de 1975, la immigració internacional ha anat guanyant importància, paral·lelament a la constatació d'una inflexió en els corrents migratoris que arriben a Catalunya. Aquesta inflexió és deguda, sobretot, a la dràstica disminució de la immigració procedent de la resta de l'Estat espanyol, que fins i tot va donar saldos migratoris negatius per al període 1975-1991. Així, doncs, si bé hem de parlar de la importància de la immigració en termes relatius —a causa de l'esmentat descens de la migració amb origen a la resta de l'Estat—, també hem de ser conscients de l'augment d'aquest fenomen en termes absoluts, especialment notable durant la dècada dels noranta.

Els fluxos enregistren una forta masculinització, fet que reflecteix el pes de la immigració africana —principalment, la marroquina—. L'anàlisi de les sèries temporals il·lustra els canvis legislatius i alhora deixa entreveure, en primer lloc, l'augment progressiu dels fluxos, els quals tenen un creixement força més accelerat en la immigració procedent de països del Tercer Món que podem assimilar a immigracions de caire econòmic. En segon lloc, aquesta anàlisi mostra una feminització progressiva dels fluxos migratoris, tendència que s'explica tant pel reagrupament familiar —que encara gaudeix d'un gran potencial i que protagonitzaran dones joves— com per la creixent demanda d'ocupació en el sector dels serveis, que és un sector fortament feminitzat.

Tal com indica l'anàlisi de la situació matrimonial i de convivència, en les nacionalitats que tenen una presència majoritàriament masculina la reagrupació familiar és potencialment important i, si es produís, tindria bàsicament dones

joves com a protagonistes. També s'ha de tenir en compte que en les nacionalitats amb fluxos i estocs predominantment femenins, el reagrupament tendeix a ser igualment femení, ja que respon més a una estratègia de cadena migratòria econòmica que a una estratègia de recomposició familiar.

Les migracions procedents de la resta de l'Estat espanyol —que, en general, es poden considerar relativament reduïdes— es duen a terme a major edat que les que provenen directament de l'estranger, fet que és el resultat d'un assentament previ en municipis espanyols i d'un trasllat posterior a Catalunya i la causa principal del qual és, probablement, l'existència d'oportunitats laborals. L'increment dels estocs en la resta de comunitats autònomes i les condicions que expliquen la sedentarització dels joves de nacionalitat espanyola en cas d'una reactivació de la demanda de mà d'obra a Catalunya fan que aquest flux es pugui constituir en emergent: en principi, els joves estrangers estan més predisposats a protagonitzar aquest tipus de mobilitat, sempre que la legislació no l'obstaculitzi —tal com ha fet fins ara, encara que indirectament.

Els moviments observats a l'interior de Catalunya reflecteixen un segon moment en la mobilitat dels immigrants estrangers, el qual està vinculat, en bona part, al cicle familiar o a la situació laboral: els joves han deixat de ser els grans protagonistes d'aquest moment, i han perdut pes a favor dels joves madurs i dels seus familiars (cònjuges i fills). Els desplaçaments són majoritàriament curts —sovint dins la mateixa comarca de residència— i, en general, es constata l'atracció de l'àrea metropolitana.

Juntament amb el canvi d'origen de la immigració, durant els darrers vint-i-cinc anys a Catalunya han tingut lloc tres transformacions cabdals en l'àmbit demogràfic, similars a les que es poden observar a la resta de països europeus, però caracteritzades per una cronologia més tardana i una intensitat inusitada: 1) el retard en l'emancipació juvenil; 2) el procés d'igualació dels sexes; i 3) el perllongament de la vida. Aquests factors afectaran, d'una manera o altra, les condicions dels joves immigrants.

5.2.1. El retard en l'emancipació juvenil

Cal tenir en compte que el retard de l'emancipació juvenil s'explica, en bona part, per la inversió que han fet les famílies i els joves en capital humà, la qual dificulta que aquests joves accedeixin a llocs de treball per sota del seu nivell formatiu i contribueix, al mateix temps, a la segmentació del mercat de treball, sobretot en la franja d'edat jove. D'altra banda, podem trobar una demanda de perfils professionals molt especialitzats que no és coberta pels

joves de nacionalitat espanyola, i a la qual una reorientació del sistema educatiu no dóna resposta amb la immediatesa que caldria.

La sobrequalificació de les generacions més joves de Catalunya justifica l'aparent paradoxa d'una demanda de joves no qualificats —que cobriran parcialment els joves de nacionalitat estrangera— i, fins no fa gaire, la simultaneïtat amb nivells d'atur elevats entre els joves. El preu que calia pagar per la integració al mercat de treball podia significar una renúncia a la mobilitat social ascendent o, en molts casos, una acceptació de la mobilitat descendent, possibilitat difícilment acceptable no solament pels joves, sinó també per les famílies que han contribuït a la inversió formativa dels seus fills. Toparem, doncs, amb una situació dual: d'una banda, la incorporació més primerenca dels estrangers a l'activitat i, de l'altra, la segmentació del mercat de treball per als joves, factors dels quals deriva que hi hagi una precarietat més gran en la contractació dels joves estrangers.

La mateixa evolució demogràfica de Catalunya ens inclina a creure que, si es manté una bona conjuntura econòmica, aquesta demanda persistirà durant els propers anys i intensificarà tant la feminització dels corrents migratoris com l'arribada de joves que cerquen feina (qualificats i no qualificats), o sigui, el tipus de migració més freqüent entre les nacionalitats del Tercer Món.

L'entrada al mercat laboral dels joves nascuts a partir de 1976 —és a dir, de generacions cada cop menys nombroses— produeix una escassetat relativa de joves, que, en coincidència amb una bona conjuntura econòmica, explicarà una millora en la situació de l'ocupació juvenil i, de retruc, un augment continuat de la demanda de mà d'obra no qualificada. De la mateixa manera, hem de considerar que la urgència de les empreses per cobrir llocs que requereixin una especialització o una qualificació elevades no pot ser atesa satisfactòriament pel sistema educatiu a curt termini, raó per la qual creiem que també persistirà la demanda d'una mà d'obra que tingui aquestes característiques.

5.2.2. El procés d'igualació dels sexes

La incorporació de les dones al mercat de treball —cada cop més intensa— i l'extensió de les famílies de doble ingrés faran augmentar la demanda en el sector dels serveis, concretament en les tasques relacionades amb el treball domèstic que no siguin assumides per la mateixa xarxa familiar o les administracions. D'aquesta manera, és previsible el manteniment d'una demanda d'ocupació en el servei domèstic, que, a hores d'ara, és un dels sectors d'ocupació que inclou més dones immigrades de nacionalitat estrangera. D'acord amb això, no sembla arriscat preveure que la incorporació progressiva

al mercat laboral de les joves generacions femenines continuarà generant, al seu torn, una demanda específicament femenina, que afavorirà la tendència a la feminització de les migracions.

La perspectiva de la igualació dels sexes —protagonitzada per les joves generacions femenines— encara contrasta més les pautes de divisió del treball que hem observat en algunes nacionalitats de joves estrangers, on el reagrupament de les dones joves, en el seu paper d'esposes, justificava l'alt percentatge de dones que es dedicaven exclusivament a les feines de la llar. Aquesta reproducció dels papers més tradicionals pel que fa al gènere ha estat incentivada de manera indirecta per la legislació vigent, que situa la dona en una situació de dependència clara respecte a l'home com a element reagrupador, de vegades en situació d'indefensió.

5.2.3. El perllongament de la vida

El perllongament de l'esperança de vida i el descens de la fecunditat han produït la verticalització de la família. Aquest procés ha provocat que sovint siguin les persones grans les qui es facin càrrec de les persones més grans. Quan això no ha estat possible, l'externalització al mercat ha fet augmentar la contractació de persones per tenir cura dels ancians, la qual cosa ha incrementat encara més la demanda en el sector dels serveis —concretament, en perfils professionals relacionats amb la cura de la gent gran—. En l'actualitat, aquesta demanda ja ocupa un nombre significatiu de persones de nacionalitat estrangera.

5.3. Els joves de nacionalitat estrangera: el pes de la població marroquina i l'heterogeneïtat de situacions

L'any 1996, un de cada tres joves de nacionalitat estrangera que residien a Catalunya era marroquí. Malgrat aquesta forta representació, aprofundir en l'anàlisi dels 24.424 joves de nacionalitat estrangera que hi havia empadronats l'any 1996 significa encarar-se a l'heterogeneïtat d'un col·lectiu que nosaltres hem creat a partir d'una situació legal i de l'adscripció a uns límits d'edat molt rígids. Tanmateix, la realitat és que la situació d'aquesta població —que, en tot cas, representa només l'1,7% de la població juvenil a Catalunya— és força diferent segons el sexe, el grup d'edat i la nacionalitat.

El mateix procés immigratori implica amb major freqüència l'emancipació del domicili familiar, la inserció en el mercat de treball i, especialment en el cas

de moltes dones, la formació d'una família pròpia. La integració dels homes i les dones de nacionalitat estrangera dins el món adult té lloc a unes edats més primerenques en relació amb la població total. En aquest sentit, el grup d'edat de 25 a 29 anys sovint es pot considerar com un grup que es caracteritza més per les problemàtiques específiques dels adults joves que per les dels joves pròpiament dits.

Per tal d'apropar-nos a una visió parcial d'aquesta diversitat, hem decidit prendre com a guia la lògica migratòria, discriminada segons que hi hagi més o menys presència d'un dels dos sexes. Així, podem distingir els grups següents: 1) les nacionalitats amb un major nombre d'efectius masculins, resultat d'una migració masculinitzada —com, per exemple, el conjunt africà—; 2) les nacionalitats amb un major percentatge d'efectius femenins, resultat d'una immigració feminitzada —com és el cas de les americanes en general—; i 3) les nacionalitats amb una pràctica simetria segons el sexe, on aquest element no és un factor selectiu en la migració.

5.3.1. Poblacions que resulten d'una estratègia migratòria masculinitzada

Les poblacions resultants d'una estratègia migratòria masculinitzada, com és el cas de l'africana —de caire bàsicament econòmic i en les quals el paper pioner de l'home jove en la dinàmica migratòria és essencial—, presenten una forta diferenciació per raó de gènere. Hi destaca la importància de les llars unipersonals (gairebé exclusivament masculines) o de les llars sense nucli (molt masculinitzades), que es relaciona amb un primer estadi de les migracions en què haurem de considerar el pes de les xarxes familiars. A l'alt percentatge d'activitat entre els homes en qualsevol dels grups d'edat, li correspon un elevat percentatge de dones dedicades al treball domèstic no remunerat a la llar. La precoç entrada dels homes al mercat de treball comporta la proliferació d'una contractació precària, ja sigui en termes d'autocontractació o en termes d'eventualitat o de proporció d'aturats.

D'altra banda, el tipus d'activitat està molt influït per la nacionalitat. En aquest mateix sentit, s'ha de tenir en compte que la nacionalitat també és un factor primordial en les xarxes de socialització dels immigrants i, conseqüentment, en els circuits d'informació sobre oportunitats laborals. En definitiva, la localització de l'activitat i el nombre d'immigrants constitueixen un dels primers factors que justifiquen com es distribueix aquesta població dins el territori. D'aquesta manera, mentre que els marroquins són la nacionalitat que es presenta més dispersa territorialment —a causa del seu elevat nombre—, els gambians mostren un poblament molt localitzat.

Les dones presenten un perfil molt més jove, el qual s'adiu amb el fet que majoritàriament es troben en una situació de reagrupament, ja sigui com a esposes o com a filles. Des d'aquesta perspectiva, les trobarem representades sobretot en estructures de la llar que ens informen d'un segon estadi dins el cicle migratori —és a dir, en aquelles estructures en què són part d'un nucli familiar—, i gairebé no tenen cap representació en altres tipus de llar. Atès que es dediquen bàsicament a les feines de la llar, la seva reduïda integració al món laboral es dóna generalment en el sector dels serveis, i principalment en el servei domèstic. La situació de les joves de major edat destaca perquè mostra un percentatge força elevat de dones en situació formativa precària, cosa que s'ha d'entendre com una conseqüència tant de la instrucció al país d'origen com de l'efecte dels canvis generacionals. Dins la llar, la situació com a fills —que pot servir d'indicador de dependència— és majoritària en els menors de 25 anys, però molt inferior a la que presenten altres poblacions amb diferents pautes migratòries.

5.3.2. Poblacions que resulten d'una estratègia migratòria feminitzada

Aquestes poblacions —que en general representen les americanes, o, d'una manera més específica, les filipines, en el continent asiàtic— es caracteritzen pel paper pioner de les dones en les migracions i per un alt grau de participació femenina en l'activitat. Es tracta d'una migració de caràcter fonamentalment econòmic, tot i que el percentatge d'estudiants —i de persones que han emigrat per estudiar— no es pugui interpretar com a negligible. La composició de les estructures de la llar referma la consecució d'estratègies femenines en la migració: les dones mostren un predomini clar en les llars sense nucli i, semblantment, tant en les llars monoparentals com en els nuclis amb situació familiar de monoparentalitat, s'observen reagrupaments familiars de mares que reagrupen filles de manera selectiva amb finalitats laborals o, en general, reagrupaments basats en el parentiu femení.

En essència, aquestes poblacions presenten nivells d'instrucció superiors que les poblacions en què l'estratègia bàsica és la masculinització, la qual cosa és un efecte tant de la situació de la instrucció als diferents països d'origen com d'una certa preselecció sobre la base del nivell formatiu. L'ocupació es desenvolupa principalment en el servei domèstic i, en segon lloc, en el sector industrial. La localització es concentra a la comarca del Barcelonès i a les comarques de l'àrea metropolitana de Barcelona, i podem intuir que el servei domèstic predetermina una major atracció de les àrees metropolitanes entre les joves americanes.

5.3.3. Poblacions que no resulten d'una immigració preferent segons el sexe

En aquesta tercera situació s'inclouen dos grans grups: la majoria de nacionalitats d'Europa i altres nacionalitats no europees —com la xinesa, per exemple—, els quals exemplifiquen dues pautes ben diferenciades. En el primer cas, com a prototipus d'immigració del Primer Món, constatem que la simetria segons el sexe entre els efectius joves ve acompanyada d'una igualtat en el paper de gènere i en les raons de la immigració —o, si més no, en l'activitat declarada—; a més, el pes dels estudiants és molt important, sobretot en el cas de les dones. Abans dels 19 anys, l'activitat és gairebé inexistent, tant per als homes com per a les dones. Pel que fa a l'ocupació, a banda d'uns nivells similars entre homes i dones i d'uns percentatges gairebé exclusivament concentrats en el darrer grup d'edat, hem de destacar que aquests joves gaudeixen d'una situació bastant favorable, amb pautes lleugerament més positives que les del total de joves de Catalunya. Les estructures de la llar on es troben també s'assemblen a les del total de joves, tot i que tenen més presència com a fills que a la resta de continents, i només en destaca la concentració força més elevada en llars unipersonals. En relació amb la branca d'activitat, estan representats bàsicament en els serveis —a diferència d'altres orígens—, són gairebé inexistent en el servei domèstic i molt nombrosos en l'àmbit de l'educació. La seva distribució també presenta una intensa concentració al Barcelonès —en general, a l'àrea metropolitana— i als municipis costaners.

Aparentment, la població xinesa respon a una estructura simètrica basada en les migracions familiars (el 22% dels joves viu en llars múltiples) i amb una forta especialització en l'ocupació i en la seva localització dins el territori. A més, els xinesos constitueixen la primera nacionalitat en què els joves apareixen en major proporció com a empresaris, i en què l'ocupació en ajuda familiar és rellevant. D'altra banda, la branca d'activitat més representada és l'hoteleria (el 73%), i els llocs de residència acostumen a ser els municipis urbans amb major nombre d'habitants.

5.4. Un cop més, des de Catalunya: elements per a la reflexió

Per comparació amb moments migratoris anteriors a la història de Catalunya, i per damunt de les diferències culturals, podem considerar que el primer fet radicalment diferencial és la definició legal dels drets i els deures de la persona immigrada en forma d'"estrangeria"

Aquesta definició legal i la seva aplicació constitueixen una peça clau en el procés d'integració de la població de nacionalitat estrangera, dels joves estrangers. La legislació vigent predetermina, fins i tot en l'omissió, les condicions objectives i subjectives de la integració, o, dit d'una altra manera, del paper al qual quedarà adscrit el migrant en l'estructura social a partir de la seva condició d'estranger.

Si bé podem considerar que els factors exògens que expliquen els nous corrents migratoris han fet variar substancialment les característiques d'aquests fluxos, hem d'assenyalar també la persistència de factors exògens demogràfics i econòmics. Aquests factors seran determinants en l'esdevenidor dels corrents migratoris i en el seu assentament a Catalunya, i els haurem de considerar cabdals per comprendre les condicions de vida de la població jove de nacionalitat estrangera.

Les condicions generals de vida dels joves de nacionalitat estrangera, el seu pes dins el conjunt de la població d'una nacionalitat determinada, el nivell d'instrucció assolit, la relació amb l'activitat declarada i el tipus de llar on viuen no s'assemblen a les del mateix grup d'edat al país d'origen, ni tampoc —com hem vist— a les del mateix grup d'edat per a la població total i, el que és més important, tampoc no tindran similituds amb les del mateix grup d'edat de la mateixa nacionalitat que trobarem en un futur proper a Catalunya. Hi ha dues raons que justifiquen aquests fets: d'una banda, perquè hem de considerar que les diferències entre generacions al país d'origen tindran un paper rellevant i, de l'altra, perquè les generacions que s'han fet joves a Catalunya —encara que no tinguin la nacionalitat espanyola— presentaran també un perfil molt diferent.